

نویسندگان:

آسیه نژاد، کارشناسی ارشد علوم تربیتی ؛دانشگاه کاشان

صدیقه معصومی، کارشناس جغرافیا؛ دانشگاه علوم پزشکی کاشان

عنوان: نقش رسانه و فضای مجازی در کاهش آسیب های اجتماعی دانشجویان با رویکرد امر به معروف و نهی از منکر

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی

فضای مجازی دارای منافع و مضرات بیشماری است که باید با استفاده از فرصتهای آن، مفاهیم و ارزشهای صحیح انسانی را ترویج داد. افراد به ویژه جوانان بسیاری از اطلاعات خود را از فضای مجازی کسب می کنند و با ورود به فضای مجازی با انبوهی از افکار و فعالیتهای انحرافی رو به رو می شوند که میتواند ذهن آنها را منحرف و فرد را از مسیر رشد و سازندگی دور سازد. در حالی که میتوان از این فضا برای تبلیغ و ترویج فرهنگ ایرانی اسلامی بهره برد. به دلیل همین ماهیت دوگانه، دورماندن از آسیب ها و آفات فضای مجازی دشوار است. با وجود تمهیدات گوناگون و ظرفیت سازی گسترده ای که برای رشد، بالندگی و حاکمیت فرهنگ اسلامی –ایرانی در محیط مجازی اندیشیده شده، متاسفانه در حال حاضر فضای مجازی با آسیب های فراوانی در حوزه اخلاق، فرهنگ و ادب فردی و اجتماعی مواجه است؛ به گونه ای که پیوسته امنیت روانی کاربران را آسیب پذیر و متزلزل کرده است(الحسینی،۱۳۹۲). با توجه به این شرایط یکی از راه های سالم سازی فضای مجازی و کاهش آسیب های احتمالی امر به معروف و نهی از منکر است. معروف و منکر در فضای مجازی ، همان مفاهیمی است که در رفتارهای بیرونی ما ممکن است مصداق داشته باشد. فضای مجازی ، جهانی موازی با جهان واقعی دارد که همه وجوه تکرار شونده زندگی جهان واقعی را شامل می شود و فرایندی است که به همگن سازی با جهان واقعی می انجامد(نصیری فرد،۱۳۹۰: ۵۰۳).

با توجه به محدودیت های فضای مجازی چاره ای نیست جز آنکه مراتب امر به معروف و نهی از منکردر حد امکان، به صورت مجازی صورت گیرد. وجود محدودیت های فراوان جهت جلوگیری از جرائم در فضای مجازی می تواند اهمیت امر به معروف در فضای مجازی را به اثبات برساند، به این معنا که وقتی دسترسی به فاعل این منکر در فضای مجازی، اقدام به انجام منکر بیشتر می شود. چیزی که اهمیت این نوع از امر به معروف و نهی از منکر را دو چندان می کند، اینکه در فضای مجازی به خاطر شبکه جهانی بودن اینترنت ترک معروف و انجام منکر می تواند در حد گسترده ای رخ دهد. در فضای مجازی، یکی از عوامل استقبال بی نظیر آن، دسترسی آسان و بدون دردسر، سهولت ارتباط، جستجوی پنهان، ارتباط با افراد مختلف و پنهان سازی هویت های فردی و حتی گروهی و ویژگی های منحصر به فرد دیگری که افراد گوناگون را به استفاده هر چه بیشتر از این رسانه سوق می دهد و امکان عبور از مرزهای اخلاقی را متاسفانه به شکل بسیار بدی بیشتر می کند. بدین جهت افراد، بدون هیچ گونه نگرانی اقدام به برون ریزی اعتقادات، رفتارها و نیات خود می کنند و این مساله به اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی را می افزاید. لذا با توجه به حجم وسیعی منکرات در فضای مجازی که به مراتب دایره شمول آن بیشتر از نوع سنتی آن است، لازم است که به فریضه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی اهمیت بیشتری داده شود.

جامعه مسلمانی که نسبت به معروف(ارزشها) و منکرات(ضد ارزشها) از خود حالت دلسوزی و دفاع را نشان ندهد، باید در انتظار آینده خطرناکی باشد. از خطر ناکثرین آثار ترک امر به معروف و نهی از منکر، تضعیف، نابودی و دگرگونی ارزشهای اسلامی است. فضای مجازی امکان آسیب رسانی به دیگران و آسیب دیدن را توامان دارد و با توجه به گستره تاثیر آن که همه قشرهای جامعه را در برمی گیرد، تنوع آسیب پذیری در حوزه هایی مانند فرهنگی و اجتماعی، روانی، اقتصادی و امنیتی ، پرداختن به مقوله پیشگیری از آسیب های مختلف این فضا را امری ضروری و اجتناب ناپذیر کرده است و بی توجهی به آن، هزینه های جبران ناپذیری را به جامعه تحمیل خواهد کرد (شاه محمدی، ۱۳۹۵: ۱۰۴).

امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی کاری بس بنیادین و نیازمند مطالعه و اتخاذ تدابیر مناسب است زیرا به قدری جوامع و اقشار، تحت تاثیر پیام ها، هرزنامه هاو همچنین عکس ها و فیلم ها و نوشته های موجود در سایت ها قرار می گیرند که زندگی واقعی آنها تحت الشعاع قرار می دهد. چراکه تکنولوژی می تواند تاثیرات غیر قابل باوری روی افراد بگذارد و به طور کلی فضای مجازی، ذهن افراد را از دنیای واقعی دور کرده و روش زندگی جدیدی را برای آنها تعریف می کند. با توجه به فراگیر شدن دنیای اینترنت طبیعی است افرادی نیز در این فضای مجازی شروع به فعالیتهایی می کنند که با آموزهای قرآنی همخوانی نداشته و بر حسب نگاه وجدانی همگان این فعالیت غیر قابل قبول است.

جوانان به خصوص دانشجویان که سرمایه ارزشمند و پتانسیل موفقیت و پیشرفت هر ملتی هستند از مخاطبان اصلی فضای مجازی می باشند. عرصه‌ای که دارای کاربرد متفاوت در دو سوی متضاد است، یکی تسهیل گری رشد علمی و اجتماعی و فرهنگی دانشجویان از یک سو، و دیگری عرصه وقت گذرانی بیهوده ،انحراف، سردرگمی و به نابودی کشاندن آنان. در چنین شرایطی، جوانان و دانشجویان با روحیه کنجکاو و پرسشگر را نمی توان به حال خود رها کرد.

راهکارها و شیوه های امر به معروف

و نهی از منکر در فضای مجازی

مسعودی(۱۳۸۰) در پژوهشی برای شناخت شیوه‌های صحیح امر به معروف و نهی از

منکر به قرآن کریم و احادیث شریف مراجعه کرده و اقسام شیوه ها را به شکل ذیل بیان می کند:

۱-شیوه گفتاری، ۲- شیوه نوشتاری، ۳-شیوه عملی، ۴-شیوه هنری، ۵- شیوه ارایه جایگزین ها، ۶- شیوه مستقیم و غیر مستقیم، ۷- شیوه فردی و جمعی و ۸- شیوه تدریج، تکرار و تداوم.

برای امر به معروف و نهی از منکر نیز می توان از این شیوه ها بهره برد. تمام شرایطی که امر به معروف و نهی از منکر در فضای واقعی دارد، همان شرایط را در فضای مجازی نیز دارا می باشد. اگر افرادی که شرایط امر به معروف و نهی از منکر را دارند، اقدام به فعالیت در فضای مجازی کنند، می توانند پایبندی به ارزشهای انسانی و دوری از فعالیتهای غیر انسانی را در میان کاربران ترویج دهند، هر چند به نظر می رسد انجام این مسئولیت در فضای مجازی به دلیل خاصیتهای این فضا از نرمش بیشتری برخوردار است، چون بر خورد چهره به چهره در این فضا وجود ندارد، و افراد فقط در قالب کلمات و علامتها منظور خود را منتقل می کنند و اثرات مخربی که برخوردهای فیزیکی در جهان واقعی ایجاد می کند در در فضای مجازی کمتر است (نصیری فرد، ۱۳۷۸: ۲۱۲). در چارت مقابل به شیوه های امر به معروف که می توان در فضای مجازی نیز از آن بهره برد، اشاره می شود:

سخن آخر

احیای امر به معروف و نهی از منکر نیازمند به کارگیری تمام ظرفیت هاست. فراموش شدن امر به معروف در فضای مجازی، باعث به انحراف کشیده شدن این فضا ها می شود. این در حالی است

که بیشتر کاربران فضای مجازی را قشر جوان تشکیل می دهند. دانشجویان زمان زیادی را در این فضا سپری می کنند؛ در نتیجه این انحراف، آثار بسیار مخربی را در جامعه برجای می گذارد.

آنچه مسلم است با وجود منکرات در حد وسیع و نا آشنایی با معروف(ارزشها) در فضای مجازی؛ فضای مجازی ابزار جدید بشر برای رشد و تعالی است. ناگزیر باید زندگی واقعی در فضای مجازی را پذیرفت. نه میتوان از این فضا کوچ کرد و نه امکان حذف آن وجود دارد. تنها راه، شناخت کامل آن و آشنایی با فرصت ها و تهدید های آن است. می توان در جهت آشنایی نسل جوان و دانشجویان با فرهنگ ایرانی ☐اسلامی از شیوه های جدید انتقال اطلاعات و رسانه های جدید استفاده کرده و تهدیدات فضای مجازی را با مدیریت و درایت به فرصت تبدیل ساخت.

شیوه گفتاری، نوشتاری و عملی:مقصود از شیوه گفتاری آن است که با گفتار و سخن با مخاطب او را متوجه نمایید که وظیفه دارد معروف را انجام دهد و منکری را ترک نماید. در بستر فضای مجازی این امکان فراهم است که با رعایت اصول گفتار صحیح مانند نرم و ملایم بودن سخن، نزدیکی به مخاطب، پندآمیز بودن سخن در موقعیت مناسب به امر به معروف و نهی از منکر پرداخت. یک راهکار موثر در فضای مجازی جهت امر به معروف و نهی از منکر، ارائه الگو است. کاربرد فضای مجازی در این خصوص الگو سازی و معرفی الگوهای برتر است.

شیوه هنری: منظور از شیوه هنری در امر به معروف و نهی از منکر آن است که در بسیاری از موارد می توان با استفاده مثبت از هنر، ارزشهای الهی را تبلیغ کرد و راهها و روش های منکر را در زندگی به مخاطبین یادآور شد. گاهی موارد یک اثر هنری همچون اجرای یک نماهنگ با شعر و آهنگ دلنشین، با محتوای نوع دوستی و کمک به نیازمندان می تواند شور و شغفی در بین مردم جهت کمک به نیازمندان ایجاد نماید که صدها گفتار و نوشتار قادر به ایجاد چنین عملی نتواند بود.

شیوه ارائه جایگزین ها:یکی از راه‌های جلوگیری از اشتراک گذاری محتوای منفی ارزشها ارائه جایگزین مناسب است. در فضایی مانند اینستاگرام صفحاتی با دنبال کنندگان بسیار یافت می شوند. با بررسی محتوای برخی از آنها مشاهده می شود که با به چالش کشیدن افراد و مجبور کردن آنها به انجام فعالیت ناخوشایند همچان و سرگرمی مطلوبی را برای آنها به دنبال دارد. با شیوه ی ارائه جایگزین می توان با تشویق افراد مستعد و توانا در زمینه ایجاد صفحات با محتوای سرگرمی و بازی های هیجان انگیزی که شخصیت و اعتماد به نفس مخاطب خود را خورد نمی سازد و به علم و فرهنگ آنها می افزایشده ترویج معروف و نهی از منکر پرداخت.

شیوه ی مستقیم و غیر مستقیم: گرچه گاهی لازم است به شیوه مستقیم به امر به معروف و نهی از منکر پرداخت، اما به نظر می رسد با توجه به وسعت فضای مجازی و کاربران و مخاطبان بی شمار آن، شیوه ی غیر مستقیم و ترویج ارزشها و معرفی ضد ارزشها توفیق بیشتری در پی خواهد داشت.

شیوه فردی و جمعی:با توجه به ملعیت فضای مجازی و نقش حمایت مخاطبین در فضای مجازی، شیوه جمعی نسبت به شیوه فردی اثربخشی بیشتری در پی دارد. برای توضیح بیشتر فرض می شود منکری رخ داده و تصویر و خیر آن در فضای مجازی نشر پیدا می کند. هر چقدر که بازخورد منفی و اعلام انزجار و نفرت افراد نسبت به آن منکر بیشتر اعلام شود به این معنی است که این منکر از دیدگاه دیگر افراد جامعه بسیار مضمون و ناپسند بوده و واکنش منفی و سرزنشگر برای فاعل منکر در پی خواهد داشت. در نتیجه این منکر به دلیل واکنشهای منفی دیگران کمتر تکرار خواهد شد.

شیوه تدریج، تکرار، تداوم: برای اجرای امر به معروف و نهی از منکر نباید منتظر ماند تا اینکه منکری رخ دهد، آنگاه امر به معروف اجرا شود، بلکه باید در این زمینه پیش قدم بود. هر فردی می تواند در فضای مجازی موجی تاثیر گذار ایجاد کند که قبل قیاسی با حرکت های دنیای واقعی نیست.